

حلقه‌ی وِلا

بررسی ابعاد عرفانی خطبه حضرت زهرا(س)

مهدیه سادات کسایی زاده



سرشناسه	: کسای زاده، مهدیه سادات، ۱۳۵۴-
عنوان و نام پدیدآور	: حلقه‌ی ولا: بررسی ابعاد عرفانی خطبه‌ی حضرت زهرا(س) / مهدیه سادات کسای زاده؛ ویراستار میرعلی محمدنژاد.
مشخصات نشر	: تهران: هادیان، ۱۳۸۶.
مشخصات ظاهری	: ۲۴۰ ص.
شابک	: 978-964-90795-3-0
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیا
یادداشت	: ص.ع. به انگلیسی: Mardieh Sadat Kazaeizadeh. Ring of Love: Surveying the Gnostic aspects of Lady Fatemeh's (PBUH) Fadak Homily
یادداشت:	: کتابنامه: ص. ۲۲۹-۲۴۰: همچنین به صورت زیرنویس.
عنوان دیگر	: بررسی ابعاد عرفانی خطبه‌ی حضرت زهرا(س).
موضوع	: فاطمه زهرا(س)، ۸ قبل از هجرت - ۱۱ ق. -- خطبه‌ها -- نقد و تفسیر.
رده‌بندی کنگره	: ۸ج۸/۲۲/۲۷ BP
رده‌بندی دیوینی	: ۳۹۷/۹۷۳
شماره کتابشناسی ملی	: ۱۰۴۵۱۰۷

نشر هادیان

خیابان شهید مطهری، بین خیابان میرعماد و شهید مفتاح، ساختمان ۲۲۴، طبقه ۴

تلفن: ۸۸۱۱۰۴۱ فکس: ۸۸۱۱۱۰۹



حلقه‌ی ولا

مهدیه سادات کسای زاده

ویراستار: میرعلی محمدنژاد

طرح روی جلد: اله‌یاری

تیراژ: ۲۰۰۰ نسخه

سال چاپ: ۱۳۸۶

چاپ و صحافی: جهان کتاب

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۹۰۷۹۵-۳-۰ ISBN: 978-964-90795-3-0

کلیه حقوق، محفوظ و مخصوص مؤلف می‌باشد.

نوبت چاپ: اول

فهرست

۱۱		مقدمه
۱۵		متن خطبه‌ی حضرت زهرا علیها السلام
۲۱		ترجمه‌ی خطبه‌ی حضرت زهرا علیها السلام
۳۱		کلیات
۳۴		اسناد مربوط به اهل تسنن:
۳۵		اسناد مربوط به اهل تشیع:
۳۵		تعدادی از کتب تألیف شده در شرح خطبه‌ی فدک:
۳۷		بخش اول: تحمید
۳۹		۱- تعاریف
۳۹		الف) مفاهیم حمد، شکر و ثنا
۴۰		ب) حمد و شکر در ساحت فاطمی
۴۳		۲- جامعیت حمد فاطمی
۴۵		۳- شکر الهام و الهام شکر
۴۹		۴- لطایف جمعی
۴۹		الف) حمد انسان کامل

۵۱..... (ب) سپاس حق در مراتبی سه گانه.

۵۵..... (ج) حمد، شکر و ثنا با نگرشی وسیع

بخش دوم: خداشناسی..... ۶۵

۱- توحید و مراتب آن..... ۶۷

۲- شهادت به توحید..... ۷۷

۳- نسبت توحید با اخلاص..... ۸۵

الف) اخلاص..... ۸۵

ب) کلمه‌ای که تأویل آن اخلاص است..... ۸۸

۴- شناخت شناسی توحید..... ۹۹

الف) توحید و ایصال قلبی..... ۹۹

ب) توحید و اشراق عقلی..... ۱۰۷

ج) توحید و اکتناه ذات..... ۱۱۱

۵- تکثیر (اظهار مراتب)..... ۱۱۹

الف) ابداع کثرات..... ۱۱۹

ب) فواعل الهیه..... ۱۲۵

ج) هدف آفرینش..... ۱۲۹

د) مآل نگری..... ۱۳۹

بخش سوم: پیامبرشناسی..... ۱۴۳

۱- مقدمه‌ای بر پیامبرشناسی..... ۱۴۵

۲- شهادت ویژه به رسالت پیامبر اکرم ﷺ..... ۱۴۹

۳- اولیّت و خاتمیت پیامبر اکرم ﷺ..... ۱۵۵

۴- علم الهی بر پیامد بعثت پیامبر اکرم ﷺ..... ۱۶۵

۵- ره‌آورد بعثت پیامبر اکرم ﷺ..... ۱۷۳

الف) شناخت دین محور و ولایت وحدت پرور..... ۱۷۳

- ۱۷۸ ب) ظلمت‌زدایی و طریق‌نگشایی
- ۱۸۵ ۶- رحلت پیامبر اکرم ﷺ

بخش چهارم: ولی شناسی ۱۹۵

- ۱۹۷ ۱- ظهور امامت در پرتو ولایت
- ۱۹۷ الف) ولایت ولی الله
- ۲۰۲ ب) امامت ولی الله
- ۲۰۷ ۲- سیادت بر اولیاء الله
- ۲۱۳ ۳- ولایت الهی در مقام قرآنی

سخن آخر ۲۲۳

- ۲۲۵ مزیحی زهرایی
- ۲۲۹ فهرست منابع و مآخذ
- ۲۲۹ منابع عربی
- ۲۳۲ منابع فارسی

مقدمه

حمد و سپاس خداوند را که محبتش غیری در دل نگزید و دل بی‌ولایش در مکتب اولیاء او طعم معرفت نجشید.

این پژوهش، تلاشی مبنی بر این باور، با جمع مساعی در شناسایی و معرفی نکات عرفانی خطبه‌ای از امّ اییها، فاطمه‌زهره علیها السلام، معروف به فدک است.

علی‌رغم غلبه‌ی وجهه‌ی سیاسی این خطبه بر وجوه دیگر آن، که در اخذ پاسخ مثبت از این واکاوی، تردیدآفرین است، عزم بر بررسی موضوعات، تتبع و مطالعه‌ی مکتوبات عرفانی معطوف گردید و به برکت مواهب الهی، تحقیقاتی کتابخانه‌ای، در عرصه‌ی تحلیل به بار نشست؛ اگرچه به نبود تزکیه، صد افسوس از ناشناخته‌ها و ناگفته‌ها باقی ماند.

از موارد نیازمند تشریح آن است که عرفانی خواندن نکات برآمده از فحوای کلام صدّیقه کبری علیها السلام، در نگره‌ای تحقیقی و بارویکردی عرفانی، در درجه‌ی اوّل با نظر بر سعه‌ی علوم حضوری ایشان که مصدر فرمایش‌های آن معصومه علیها السلام در قالب‌های مختلف است و در درجه‌ی دوّم، بر حسب مطابق یافتن برخی نتایج حاصل از جست‌وجوی مفاهیم و ارتباط کلمات و جملات با آرائی در ساحت عرفان نظری و عملی، قابل توجیه می‌باشد.

آنچه انگیزه‌ی تفحص بر اساس فرضیه‌ی چنین تطابقی است، معرفی نظریات

اعتبار یافته‌ی عرفای اسلامی به پشتوانه‌ی این مؤیدات نقلی و نیز مرور عقاید یا لطایف عرفانی در مآثورات ایشان (که از مباحث مطرح شده در خطبه‌ی مورد نظر تداعی می‌گردد) و از همه مهم‌تر، سعی برگشودن دریچه‌ای دیگر به هزارتوی کلام گهربار فاطمه‌زهرا علیها السلام، به منظور بهره‌گیری بیشتر از مضامین آن و به عنوان اعلام نیاز بر تحقیقات موشکافانه‌تر در نصوص به جای مانده از خاندان وحی می‌باشد.

خطبه‌ی اعتقادی - سیاسی فدک، به منظور هشدار نسبت به سهل‌انگاری در قبال ارزش‌های اسلامی، با حمد الهی آغاز گردیده، در ابعاد گسترده‌ای، به معرفی زیربنایی مباحث توحید، نبوت، امامت و نقش آن‌ها در سطوح مختلف حیات بشری پرداخته است. موافق یافتن بخشی از مضامین این خطبه با آرا و باورهای مطرح و مقبول در حوزه‌ی عرفان اسلامی، انگیزه‌ی تدوین کتاب حاضر گردیده است که با اتکا بر سرآغاز وزین و پربار این خطبه، در چهار بخش تحمید، خداشناسی، پیامبرشناسی و ولی‌شناسی، بررسی ابعاد عرفانی آن را مورد نظر قرار داده است.

بخش تحمید، نظری بر کیفیت حمد حامد، همراه با قرائن مؤید جامعیت آن می‌باشد. بخش توحید، اشاره به موضوعاتی عرفانی درباره‌ی توحید و چرایی و چگونگی کثرت‌آوری است. در بخش سوّم، اصالت بی‌نظیر پیامبری حضرت محمد صلی الله علیه و آله و سلم و در بخش چهارم، عظمت و ویژگی‌های ولایت امام علی علیه السلام در دیدگاهی عرفانی بررسی گردیده است.

در توجّه به بخش‌های چهارگانه‌ی مکتوب حاضر، این پیش‌آگاهی لازم است که اولاً در بخش دوّم، تحلیل فرازهای مرتبط با موضوع در متن خطبه، پس از مقدمه‌ای شامل تعاریف و تقسیمات (در فصل اول) و برداشتی از عبارات عام شهادت توحیدی، متناسب با مقام و مرتبه‌ی خاص شهادت دهنده (در فصل دوّم) پی گرفته شده است و ثانیاً بخش‌های سوّم و چهارم، علی‌رغم عنوان عام خود، در جهت معرفی مصادیقی خاص به رشته‌ی تحریر در آمده است که با مراجعه به متن معلوم می‌گردد.

همچنین تداخل مباحث خداشناسی، پیامبرشناسی و ولی‌شناسی، در عمل، تقسیم بخش‌ها و نام‌گذاری آن‌ها را به این عناوین، صوری جلوه می‌دهد و گاهی

موجب طرح مطالبی ذیل هر یک می‌گردد که لزوماً اختصاص به آن موضوع نداشته، گویای ارتباط‌ریشه‌ای این معارف سه‌گانه است.

به این ترتیب، آنچه در گزینش ترتیب مطالب، اطمینان‌بخش و رضایت‌آفرین است، تأسی به ریحانة‌النبی علیه السلام در نظام برگزیده برای آن می‌باشد.

از مشخصه‌های این خطبه آن است که به‌طور عمده، بخش‌های ارائه‌گر آموزه‌ها و دقایق عرفانی، مجتمع در مطلع سخن بوده، پیش از خطاب مستقیم به مستمعین حاضر در جلسه، بر پیکر کلام نشسته است.

از این‌رو، تمرکز بر همین محدوده‌ی گفتاری و دسته‌بندی موضوعی این مباحث آغازین، پس از رجوع به متن خطبه در کتاب «الاحتجاج» از طبرسی، اولین اقدام در راستای نیل به مقصود گردید و سپس ترتیب و چینش خاص عبارات و جملات هر بخش، زمینه‌ساز بهره‌مندی از کلامی شد که علاوه بر شمول هر یک از جملات آن بر مفاهیم بلند، دارای نظامی سازوار و یکتا در یکایک واژگان و گزاره‌های خود (هم به لحاظ ترتیب و توالی لفظی و هم نقش و جایگاه معنایی) می‌باشد و این امر، امکان بازنگری‌هایی ثمربخش را فراهم آورد که تمامی دشواری این پویش را به حظ و آسودگی منتهی نمود.

به این سبب، ضمن استفاده از آرای معتبر تعدادی از شارحان آن، با نگرشی اندکی متفاوت، برداشت‌هایی نوین حاصل گردید که برخورداری نگارنده از برکات آن، مرهون عنایات ربوبی و خیرات نازل از مقامات ولوی می‌باشد.

بدیهی است که در کل، هرگونه خطا و انحرافی که به مقتضای فهم قاصر و کتابت غامض نویسنده، در این نوشته راه یافته است، از ساحت حقیقت قدسی کلمات مورد بررسی بیرون است و از اهمّیت و ارزش هدف والای جست‌وجوی معابر و تعبیر عرفانی در فرمایش‌های معصومین علیهم السلام نمی‌کاهد.

در خاتمه‌ی این مطلع، به حکم ضرورت تقدیر و تشکر، از صاحبان فضل و اندیشه که به حمایت و مساعدت، ارادت خالص و بی‌شائبه‌ی خویش به صدّیقه‌کبری، فاطمه‌زهر علیها السلام را اساس فاخر این نوشتار نهادند، استادان گرامی، جناب آقای دکتر محمد اسدی گرمارودی و جناب آقای دکتر هادی وکیلی، صمیمانه سپاسگزارم.